

ДО ГЕНЕЗИСУ ТЕОРІЇ ЛЮБОВЕЗНАВСТВА

Постановка проблеми. Відомо, що освітня діяльність покликана формувати не тільки знання, але і систему морально-етичних пріоритетів суспільства, серед яких любов займає одне з найважливіших місць. Любов являє собою один із засобів пізнання і соціалізації людини, залучення її до системи суспільних зв'язків на основі спонтанної, і разом з тим, внутрішньо мотивованої потреби в русі до більш високих цінностей.

Актуальність проблеми. Вік, що минув, увібравши у себе дві світові війни і серію громадянських воєн, жорстокі тоталітарні режими, увійшов в історію не тільки як час видатних соціальних і науково-технічних досягнень, але і як епоха особливої нелюдськості й агресивності, руйнування загальнолюдських цінностей, масового знищення людей. У нашому суспільстві поширилися байдужість, апатія, заздрість, озлобленість. Усе це говорить про загальний дефіцит любові, про явне її збідніння і звуження її сфери. Сексуальна активність, якою б високою вона не була, не може замінити інші форми самореалізації. Головні труднощі, з котрими зіштовхнуться люди 21 століття, не стільки сексуальні, скільки комунікативні – відчуття самотності, незадоволена потреба в саморозкритті, любов. У цьому сенсі філософія любові – цікава і перспективна проблема, оскільки вона актуалізує деякі світоглядні проблеми; через те що індивіди мають не тільки кількісно різний рівень потреб, але і якісно різні, не зводимі один до одного ієрархії життєвих цінностей.

Розробленість теми. В історії філософії проблему любові піддавали аналізу Платон, Ф. Аквінський, Б. Спіноза, І. Кант, Ф. Енгельс та інші. Тема любові була однією з основних у творчості вітчизняних і російських філософів – П.Д. Юркевича, В.С. Соловйова, В.В. Розанова, В.В. Бичкова, В.Д. Губіна й інших, а також роботи зарубіжних філософів З. Фрейда, М. Шелера, Э. Фромма, Ж. Бодрійара, М. Фуко й інших на цю тему, що вже стали класичними.

Мета статті. У ході історичного розвитку суспільства феномен любові усе більш наповнюється соціальним і особливо моральним змістом, стаючи поступово зразком нових відносин між людьми. Разом з тим критично оцінюються спроби використовувати ідею любові для того, щоб відвести людину від гострих проблем суспільства у сферу сугубо особистих переживань.

Для рішення проблем у просвітницькій діяльності у рамках філософії освіти на соціально-філософському, історико-філософському, психолого-філософському, релігійно-філософському рівнях розгляд феномена любові в історії людства, як необхідної умови національного розвитку, пов'язаний з засвоєнням цінностей моралі, науки, культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія «любовезнавства» як комплексна сфера людських знань про любов, що пропонується філософському осмисленню покликана формувати людину як активного учасника культуротворчих процесів.

Підставою для розгляду феномена любові можуть виступати наступні теорії в

історії філософії.

Космологічне розуміння любові: любов є начало, що організує Всесвіт у Емпедокла; «Платонічна любов»; проповідь вічної любові до Бога у Томи Аквінського; Марсіліо Фічіно бачив у любові циклічність руху й основну закономірність Всесвіту; любов є досконалість і повне злиття зі світовим інтелектом у Джироламо Бенівієні; любов – це героїчний ентузіазм, що кличе людину до пізнання і скорення природи у Дж. Бруно; «натуральна сила природи» у Б. Спінози; космічна сила, яка поєднує в одне ціле земне і небесне, людину і природу, скінченне і нескінченне, те, що конкретно виявляється в любові до жінки у Ф. Шлегеля; усеєдність, духовна цілісність людства у В.Соловйова; «філософія серця» у П.Д. Юркевича, Г.С. Сковороди, В.П. Вишеславцева.

Поняття любові як соціального почуття розвивалося у вченнях соціалістів-утопістів. Кампанелла («Місто Сонця») розглядав любов як силу, що організує соціальне життя: любов обумовлює не тільки дітородіння, але і виховання дітей, і взагалі все, що стосується їжі, одягу і статевих відносин. У марксистській філософії любов розглядається в тісному зв'язку із суспільно-історичним розвитком. У любові виявляється не тільки те, що дане природою, але і те, що привноситься культурою.

Проблема протистояння тілесного і духовного аспектів любові дає про себе знати й у рамках філософії ХХ ст. З одного боку, широкого розвитку набуває натуралістична традиція інтерпретації любові: пансексуалізм класичного психоаналізу, концепція невротизму Райха, теорія «біологічної недостатності» людини Гелена, трактування Плеснером тілесності як сфери реалізації людської сутності, трактування еросу як фундаментального феномена (поряд із владою, грою і смертю) у феноменологічній антропології Е. Фінка, концепція нейрофізіологічного детермінізму Рорті та ін. Однак, настільки ж яскраво представлені у філософії і альтернативні концепції, що продовжують традицію трансценденталізму в інтерпретації любові. Так, у концепції Тілліха любов оцінюється як сполучна ланка між сакральною і профанною історією: «спалах» сакральної історії у профанну, що відкриває справжній зміст повсякденних подій, вимагає кайроса, тобто видатного, масштабного діяння, яке оголює сакральне підґрунтя повсякденної собуттєвості. Великий кайрос – це грандіозний і радикальний історичний поворот; малий кайрос – це таке відношення людини до людини, коли крізь тканину профанного чітко світиться сакральна основа, за своїм значенням і роллю в історії він рівнозначний великому кайросу. Аналогічно в рамках тенденції аджорнаменто любов розглядається як особистісно створююча сила в «новій антропології» Гвардіні і «філософії інтегральності» М.Ф. Шакка. Сюди ж примикає і концепція Шелера, де любов розуміється як той інструмент, за допомогою якого можливе осягнення глибинних надвітальних цінностей, що відрізняють особистість від так званого «емпіричного індивіда». Сучасна філософія постмодерна пропонує радикально нову стратегію інтерпретації любові. Насамперед, вона містить у собі програму декогнітизації любові, основний пафос якої полягає у відмовленні від класичних парадигм «любов до знання» і «знання за допомогою любові» у П. Слотердайка. Радикально нову орієнтацію одержує в постмодернізмі і семіотичний підхід до феномена любові. Структурний психоаналіз виявив мовну артикульованість несвідомої сфери, що було оцінено як обґрунтування символічної природи бажання

у Лакана. На цій основі в постмодернізмі оформляється філософія “нової тілесності”: “тілесність тексту” Барта, “мислення інтенсивностей” Ліотара, “гра сингулярностей” Батая. У рамках філософії “нової тілесності” несвідоме виявляється природним, але не органічним, а бажання тілесним, але поза фізіологією. За термінологією А. Шеридана, якщо класика була культурою апетиту, то постмодерн – культура невтоленності, що відзначається в “мисленні спокуси” Бодрийара й у “філософії бажання” Делеза і Гваттарі. Контури нової парадигми інтерпретації любові окреслюються в сучасній філософії постмодернізму на стику таких тенденцій, як постмодерністське переосмислення феномена взаєморозуміння в контексті суб’єкт-суб’єктних відносин (Батай, Бланшо, Ф. Джеймсон, Еко), нове – розширювальне – трактування дискурса як засобу комунікації (від Хабермаса до Гоуландера), синтетична тенденція в розвитку екзистенціальної і психоаналітичної програм у сучасній філософії (концепція «буття-один-з-одним» як нероздільного і незливаного у Бінсвангера), розробка ігрових моделей людського існування в сучасній антропологічній феноменології (від Хейзінги і Ф. Фінка до Р. Кайюа), розвиток постструктуралістської концепції естетичних поведінкових практик в «історії сексуальності» у Фуко.

Для кожного нового покоління, що вступає в життя, філософія любові – це таємниця за сімома печатками, фортеця, яку треба підкорити самому, пройшовши нелегкий шлях знаходження і втрат. А минулий досвід – це той самий орієнтир, що допоможе перебороти сумніви і пізнавати велику тайну цього вічного як світ і настільки ж загадкового слова – любов.

Зараз – будь то художня література, мистецтво, релігія чи філософія – потрібно, перш за все, будити в людині здатність любити. Не тільки любити іншу людину, а і любити взагалі, в широкому сенсі – справу, батьківщину, природу, людство. Звідси неминущий інтерес до природи любовного почуття, прагнення зрозуміти: що ж таке любов?

У науковій літературі *любов* визначається як універсалія культури суб’єктивного ряду, що фіксує у своєму змісті глибоке індивідуально-вибірне інтимне почуття, векторно-направлене на свій предмет і об’єктивується в самодостатнім прагненні до нього. Любов’ю називають також суб’єкт-суб’єктне відношення, за допомогою якого реалізується дане почуття. Звертається увага на те, що для носія любові вона виступає як максимальна цінність і найважливіша детермінанта життєвої стратегії, задаючи специфічну сферу автономії: не можна довільно ні викликати, ні припинити любов, ні переадресувати її на інший предмет. Атрибутивним аспектом любові є особливий емоційний ореол її носія, який виражається в душевному підйомі і радісному забарвленні світосприймання. Важно відзначити, що любов є складним комплексним феноменом, оскільки виникає в просторі зіткнення протилежних начал: індивідуального і загальносоціального, тілесного і духовного, суцього інтимного й універсально значущого. Такий граничний характер феномена любові породив в історії культури численні типології її форм, побудовані на підставі різних критеріїв. Так, давньокитайська типологія любові, заснована на критерії її предмета, містить у собі широкий спектр видів любові від еротичної закоханості, чадолюбства і патріотизму до меломанії і “любові до неба, усяного зірками”. Класичною

типологією любові за критерієм форми її прояву є антична типологія, що розрізняє такі види любові, як філія, сторге, агапе й ерос. З усіх типологій любові, запропонованих у історико-філософській і культурній традиції, найбільшу роль у розвитку європейської самосвідомості відіграв дихотомічний поділ любові на земну (грішну) і небесну (праведну і святу). Такий поділ є характерним саме для західної культурної традиції і накладає на неї незгладимий відбиток. Одвіч європейська культура у своєму трактуванні любові не відрізнялася від інших культурних традицій: любов мислилася як особлива світова сила, що відіграє найважливішу роль в організації світобудови.

Висновок. Викладаючи матеріал, необхідно прагнути, щоб аналітичне вторгнення до сфери любові не позбавило феномен любові його емоційної насиченості і таїнства, щоб глибина розгляду предмета сполучалася з зацікавленням, щирим відношенням до нього, зі спробою висловитися не тільки про загальновідоме і зрозуміле, але і про те, що лежить на грані розуміння.

Сучасна філософія розкриває феномен любові з погляду раціональності як фізичну, хімічну, біологічну і психологічну реальність і з погляду ірраціональності в її духовній сутності. Тому виникає необхідність узагальнення цих протилежностей у філософському визначенні поняття любові як задачі теорії любовезнавства, про що заявлено в даній статті.

Література:

1. Кон И.С. Человеческие сексуальности на рубеже XXI века // Вопросы философии. – 2001. – № 8. – С. 29-42.
2. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. – Мн.: Изд. В.М. Скакунов, 1998.–896 с.
3. Философия любви. Ч. 1 / Под общ. ред. Д.П. Горского.-М.: Политиздат, 1990.–510 с.
4. Шигімагіна Л.А. Лінгвістичні і семантичні аспекти філософської категорії “любов”/ / Вестник Национального технического университета «ХПИ». – 2003. – №2 – С.98-105.